

KRAJZMAN (Maurice), *La presse juive en Belgique et aux Pays-Bas. Histoire et analyse quantitative de contenu. Monographie suivie de deux inventaires et des résultats statistiques d'une analyse de contenu portant sur un échantillon de la presse juive en France*, Brussel, 1971, 188 p. (gestencild). (Centre national des Hautes Etudes Juives).

De titel van deze publicatie telt twee ondertitels, doet erg hybridisch aan en drukt niet uit waar het in werkelijkheid om gaat. Daarom eerst en vooral een kijkje in de inhoudsopgave en een voorstelling van de structuur.

De studie bevat drie delen en vier bijlagen. In het eerste deel beschrijft de auteur de evolutie van de Joodse pers van de eerste publicaties in de XVIIe eeuw af tot het begin der zestiger jaren van onze vertrouwde twintigste. Als basismateriaal hiervoor maakte hij gebruik van twee bestaande persrepertoria die hij, bijgewerkt en aangevuld, heruitgaf onder de vorm van Bijlagen II en III. (Namelijk het repertorium voor Nederland, ontstaan onder de leiding van E.Z.R. COHEN; het moeilijk bereikbare Belgische repertorium van de hand van Z. SZAJKOWSKI). Op zichzelf een heel gelukkig initiatief!

Het tweede deel beslaat slechts een zestal bladzijden en handelt over de bestaansreden van de Joodse pers over gans de diaspora!

Het derde deel is qua omvang ongeveer gelijk aan het eerste deel, hetzij een vijftigtal bladzijden, en bevat een inhoudsanalyse van de Joodse pers in België en Nederland voor een periode in het jaar 1966. Het hierbijhorende statistisch gedeelte werd in Bijlage I opgenomen. Wat nu ten slotte Bijlage IV betreft, hierin vinden wij een inhoudsanalyse voor hetzelfde jaar, 1966 dus, van een ganse reeks Joodse publicaties uit Frankrijk. Zeer zeker is de innerlijke samenhang inmiddels nog niet duidelijker geworden. De auteur zelf heeft zich niet bijster hard ingespannen om onbeschroomd de functies van de respectieve onderdelen nauwkeurig toe te lichten. Hij beweert in zijn "objectif de l'étude" ... "outré la fonction de communication que nous avons déjà relevée, la presse juive a pour tâche d'instruire le public de l'actualité juive. Les informations peuvent susciter un renforcement de l'appartenance dont le caractère s'appauvrit ou se dégrade. Il résulte que la presse juive a deux fonctions principales interdépendantes : maintenir la communication et la liaison entre les individus dispersés dans les grandes villes et en province; et les informer de l'actualité juive ou les problèmes du judaïsme contemporain." (p. 1). Hij neemt zich tevens voor op strikt wetenschappelijke wijze na te gaan in welke mate de Joodse pers deze taak vervult. Toch doet een aandachtige lectuur aanvoelen dat de hoofdbedoeling,

bewust of onbewust, minder expliciet werd onderlijnd. Die zou o.i. luiden : hoe kan aan de onvolkomenheden en de tekortkomingen van deze pers verholpen worden ? Slechts in deze optiek krijgt de indeling zijn volle betekenis : het historisch gedeelte (België en Nederland) fungeert dan als een rijke korf waaruit alle vroegere initiatieven worden opgediept en getoetst aan voorbije situaties; de inhoudsanalyses van de hedendaagse pers (België, Nederland, Frankrijk) dienen als diagnose en realistisch houvast voor het uittesten van nieuwe formules. Om deze reden de typering "ideologisch markt-onderzoek" hanteren, zou een te denigrerend odium op het geheel van de publicatie laden. Niettemin mag de onderstroom van utilitarisme niet onderschat worden. Hij bepaalt sterk de waarde van sommige onderdelen en conclusies.

Alweer om reden van de ingewikkelde structuur blijkt het niet mogelijk om bij elk fragment even kritisch halt te houden. Beperken wij ons hoofdzakelijk tot het historische aspekt, uiteengezet in het eerste deel. Zelfs hier deed zich nog een gebrek aan evenwicht voor : aan de evolutie van Nederland werden zes bladzijden gewijd, aan de Belgische een veertigtal. Wat Nederland betreft, wordt niet veel meer toegevoegd aan wat I. LIPSCHITS en FUKS vóór hem hadden geschreven, zodat wij dat deel zonder bezwaar kunnen terzijde laten. Blijft dus vooral over : de Belgische evolutie.

De methode van de auteur komt hier op neer : van al de publicaties vermeld bij SZAJKOWSKI, berekende hij de stichtingsdatum en stelde deze gelijk aan zoveel eenheden die dan in drie afdelingen worden ondergebracht : 1. in chronologische segmenten (vóór 1914, 1914-1918, 1919-1923, 1924-1928 en zo verder tot 1959). 2. volgens belangstellingscentra (politieke bladen, sociale, filantropische, opvoedkundige, beroeps-, syndikale, sport-, gods-dienstige...). 3. volgens de plaats van uitgave. Aldus verkreeg hij een bijzonder sprekende tabel (volgend op p. 23) die toelaat alle dominanten en stromingen in een oogopslag af te lezen. Rond dat kernstuk weefde hij verhelderend commentaar en trok hij besluiten.

Zo kon hij aantonen hoe het belang van de pers als bindmiddel steeg naarmate het proces van verstedelijking en verspreiding in steeds groter wordende agglomeraties intrad. Ook de relatie tussen de talloze verschijningsvormen van de pers en de toename van de socio-professionele verschillen komt uit de verf. Zijn cijfers vertellen ons wat de weerslag was, eerst van de emigratie en later van de massale mensenslchting onder het nazistisch regime. Hoe gaandeweg de oprichting van Israël, - realisatie van de oude zionistische droom - de eigen pers tekende, krijgt duidelijk vorm. Deze en andere algemene trekken van het bekomen beeld zullen ongetwijfeld van

blijvende aard zijn, zodat de opdrachtgevers terecht alle redenen tot tevredenheid hebben.

Voor ons stelt het probleem zich, daarnaast, wel enigszins anders, nml. : is het zo dat deze sociologische enquête alle krediet verdient en zoniet, wat schort eraan ?

Ons grootste bezwaar is wel dat het basismateriaal onvoldoende uitgewerkt was om dergelijke onderneming te schragen. Het getuigde van een niet-historische overmoed om besluiten - zelfs op voorzichtige wijze - te trekken uit de summiere beschrijving van een paar honderd specimina.

Eén enkel specimen kan immers alleen voor zichzelf getuigen en leert hoegenaamd niets over de breedte of de diepte van een bepaald fenomeen of een stroming, tenzij deze via andere bronnen wordt gesitueerd. Maar ook zijn cijferreeksen bleken niet helemaal waterdicht. Een kleine steekproef (tabel volgend op p. 23) leverde volgende eigenaardigheden op :

- Een supplement werd geteld als zelfstandig blad (*La Défense économique*, nr. 53, bij *La Tribune Juive*, nr. 193).

- Een propagandanummer *Der Yiddischen Marokineri Arbeter*, nr. 225 werd ontkoppeld van het gelijknamige blad dat even later volgde, nr. 226.

- *Ounzer Weg* van Prokor, nr. 169 werd vermeld onder communistisch, terwijl de voortzetting ervan *Iberboi*, nr. 101 verhuisde naar de afdeling "Educatif" (tabel en pp. 35-36).

- *L'Avenir Juif*, nr. 13 werd als nieuwe stichting opgenomen, terwijl het om een titelverandering van *Hatikwah*, 94 ging.

- Is *Bevrijding*, nr. 23, orgaan van Dror (in elk geval onjuist commentaar in margine, p. 119) de nederlandstalige voortzetting van *Bafraïoung*, nr. 14 of gaat het hier om een zelfstandige nederlandstalige editie ?

Een grafische voorstelling waarop niet de stichtingsdata, maar wel de bestaansduur - alle leemten ten spijt - werd weergegeven had heel wat onduidelijkheden kunnen wegwerken. Hierbij aansluitend weze terloops opgemerkt dat noch SZAJKOWSKI noch de auteur de bewaarplaatsen vermelden van elk nummer en evenmin opgeven welke nummers of welke reeksen nog voorhanden zijn.

Op het derde deel, waar de inhoudsanalyses voorkomen, valt er uiteraard niet veel aan te merken. Afgezien van hun intrinsieke waarde, bieden de voorstellingen van de bladen alleen reeds een rijke documentatie voor elk van de betrokken landen. Ook de vaststellingen zijn van aard om tal van vooroordelen en misverstanden uit de wereld te helpen : in verband met de wereldcrisis van het Zionisme, de aspiraties van de Joodse gemeenschap, de graad van integratie en

acculturatie... (pp. 76, 87, 88, 96, 97...). Misschien toch een paar bedenkingen : graag hadden wij aan de hand van verschillende voorbeelden willen vernemen hoe de auteur het zeer concreet kon klaarspelen om bepaalde sectoren uit elkaar te houden (vb. groep VI, 10 : la vie des juifs en U.R.S.S.; 11 : Israël; VII, 17 : les relations judéo-chrétiennes; VIII : le sionisme; IX : la situation socio-politique au Moyen-Orient à l'exception d'Israël). Ook de duur van de onderzochte periode, nauwelijks drie maanden, kan niet volstaan om ook maandbladen en tweemaandelijks publicaties op bevredigende wijze door te lichten.

Alles bij elkaar zullen de Joden, die in enkele Belgische steden blijvend een belangrijke subgroep uitmaken, uit voorliggend werk heel wat inzichten en praktische wenken kunnen verwerven. Zo ook de historicus. Deze laatste zal echter, naast zijn vreugde voor het bijeengebrachte materiaal en zijn bewondering voor de werkkraft van de auteur, nogmaals kunnen vaststellen dat de sociologische aanpak een goede zaak kan worden op voorwaarde dat de historische verworvenheden niet te sterk op het achterplan geraken.

R. VAN EENOO